

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 24

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. — Рівне: РДГУ, 2002. — 176 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор** доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН**Мітюров Борис Никифорович** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 29.11.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет
ISBN 966 — 7281 — 07 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
2. Дружинин В.Н Психология общих способностей. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000.
3. Моляко В.А., Кульчицкая Е.И., Литвинова Н.Н. Психологические вопросы выявления одаренности. – К., 1992.
4. Моляко В.А., Кульчицкая Е.И., Литвинова Н.Н., Черная Л.Г. Одаренность и ее выявление у детей дошкольного возраста: Метод. рекомендации. – К., 1993.
5. Максименка С.Д., Боришевського М.Й. Психологія самосвідомості: Історія, сучасний стан та перспективи дослідження. – К., 1999.
6. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников. – М.: Просвещение, 1976.
7. Сімейне виховання: Підлітки. – К.: Рад. школа, 1981.

Одержано редакцією 12.09.2002.

УДК: 37. 018. 2 (430) (09)

С.А. БЕЛОВА

КОНЦЕПЦІЯ ВЧИТЕЛЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ ПРЕДСТАВНИКІВ БРЕМЕНСЬКОЇ ШКОЛИ

Інноваційні технології нових часів, засновані на гуманістичному сприйнятті людини вищою цінністю суспільства, вимагають актуалізації кращого європейського досвіду як засобу запобігання численних помилок у сучасній школі.

Ще у 1914р. Німецький педагог Л.Гурліт оголошує початок нової “ педагогічної ери”, доміантною ознакою якої є гуманістичне ставлення до дитини, проголошення її інтересів вихідним пунктом у вирішенні будь-якого педагогічного питання. Отже “ педагогіка особистості”, яка виникає у Німеччині на поч. 20ст., може бути для сучасної школи позитивним прикладом розв’язання багатьох проблем, що, на жаль, залишаються актуальними. Привертає увагу той факт, що “ педагогіка особистості” виникає на хвилі європейського реформаторського руху к.19-поч.20ст. з безпосередньої шкільної практики її представників Л.Гурліта, Г.Шарельмана, Ф.Гансберга. Педагоги-реформатори намагалися подолати недоліки традиційної школи шляхом впровадження якісно нової педагогічної системи, яка характеризується переорієнтацією на інтереси дитини, органічним поєднанням навчання і виховання, впровадженням ефективних форм та засобів навчання. Стисла характеристика нової педагогічної течії запропонована у формулі одного з її засновників Е.Лінде, який вказує, що самий термін “ педагогіка особистості” підкреслює її суттєві риси: “ Її головну мету – особистість учня і головний засіб – особистість вчителя” [4, 235]. Тобто, на думку реформаторів, перебудова школи повинна починатися з перебудови системи відносин “ учитель – учень”. А це передбачає зміну ставлення до школи на державному рівні: тільки вільний від жорстокої регламентації, численних інструкцій та обмежень вчитель може виховати вільну особистість, бо “ невільники завжди виховують тільки невільників” [5, 24]. Поняття гуманізації у педагогічній концепції представників Бременської школи розширюється: вона розуміється як результат звільнення особистості – як учня, так і вчителя - від тиску фальшивих авторитетів. Перебудова школи на гуманістичній основі передбачає, у першу чергу, звільнення справжнього вчителя від постійного контролю за його діяльністю, надання йому свободи творчості. Вирішення суто адміністративних справ, ведення документації, забезпечення життєдіяльності школи, на думку Ф.Гансберга, слід віддати в руки особливим представникам “ шкільної бюрократії”, які не повинні втручатися у навчально-виховний процес. Тільки за умов демократизації школа здатна одночасно вирішити головні проблеми: з одного боку, з’явиться справжній простір для творчості вчителя, з іншого, - адміністрація відійде на той рівень, який відповідає її справжньої цінності, оскільки, як зазначає Ф.Гансберг, “ кар”єра і педагогіка – дві речі, також мало сумісні, як вогонь і вода” [1, 9]. Справжній контроль за шкільними справами педагог пропонує віддати суспільству: засобом інформації, самим вчителям, зацікавленим у долі власних дітей, батькам, які повинні також бути залучені до спільної праці у школі. Оскільки подібна реорганізація школи потребує докорінної суспільної перебудови, Ф.Гансберг вважає, що ефективність реформи школи залежить від того, чи стане шкільна справа національною справою. Тільки перебудова суспільної думки, заснована на розумінні кожним громадянином держави, що головною цінністю нації є людина, призведе до реформи школи, яке стане загальною справою усього народу. Необхідною умовою продуктивного вирішення шкільних проблем також є увага державних органів до навчання і виховання молоді. В той же час у представників “ педагогіки особистості” відсутні будь-які ілюзії щодо швидкого вирішення проблеми на рівні усього суспільства, тому вони вважають недоцільним очікувати створення відповідних умов з боку держави і намагаються впровадити власну педагогічну систему в умовах окремих шкіл (м. Гамбург, м. Бремен).

У концепції “ педагогіки особистості” розширюється поняття освіти. Оскільки технократичне суспільство довело власну неспроможність вирішити проблеми і людини, і суспільства, освіта повинна

включати до себе не тільки надання певної суми знань, що, за виразом Л.Гурліта, призводить до формування “освічених звірів”, а й бути всебічною освітою людської душі і тіла [2, 55]. Головними засобами всебічного розвитку учнів, на думку педагогів-реформаторів, є гуманістично орієнтований потенціал освіти, практичний досвід дітей та особистість вчителя. Саме особа вчителя стає важливим засобом та фундаментальною основою виховання у педагогічній системі представників Бременської школи. При цьому головна увага приділяється не тільки і не стільки педагогічним, суто професійним, скільки людським якостям вчителя, що обумовлено впевненістю педагогів-новаторів у тому, що виховати серце учня може тільки серце вчителя. Навіть деякі вчительські помилки, відсутність педагогічного досвіду можна пробачити, якщо вони спокуються любов’ю до дітей, - саме тому, вважають німецькі педагоги, будь-яка мати, не обтяжена знаннями педагогічної теорії, краще розуміє дитину, ніж багато вчителів.

“Педагогіка особистості” постійно ототожнює працю вчителя з творчістю художника, поета, винахідника: в них співпадає як головна мета - сприяння розвиткові людства, так і засоби її досягнення, що передбачають відсутність готових рецептів, постійний творчий пошук. Тому педагоги-реформатори свідомо відмовляються від надання універсальних порад, що можуть бути використані іншими. Г.Шарельман навіть підкреслює, що він з радістю сприйме, коли будь-який вчитель після знайомства з його системою навчання, проведе урок краще за нього [5, 48]. Власним завданням “педагогіка особистості” вважає розробку загально придатних основ, порушення яких одразу знищує значення виховання [3, 24]. Саме такою основою стає відмова від авторитаризму у стосунках з учнями, сприйняття їх лише об’єктом педагогічного впливу. Відповідно до цього першим завданням вчителя та необхідною умовою справжнього виховання стає руйнування прірви між вчителем та учнями. Стосунки учителів та учнів повинні базуватися на повній довірі, коли учень упевнений у повазі з боку вчителя, коли він знає, що його зрозуміють у будь-якому випадку. Однак, якщо вчитель з самого початку повинен ставитися до будь-якої дитини з довірою, повагою та розумінням, подібне відношення з боку учнів сам він повинен заслужити. Тому Г.Шарельман виводить своєрідний закон, згідно якого довіру дитини можна заробити тільки щирою сердечністю вчителя. Дитина розкриється назустріч вихователю, тільки коли буде впевнена у відвертості з його боку. Вчитель повинен мати подібні якості у глибинах власної душі, виховувати їх паростки, якщо він намагається заробити любов та повагу учнів: “Чого немає усередині вчителя, те не може проявитися зовні” [6, 33]. Педагоги-реформатори протиставляють безплідному, суто словесному вихованню, що зводиться до закликів вчителя робити так чи інакше, найефективніше виховання особистістю вчителя та його власним прикладом. Саме таке виховання, що ґрунтується на глибинному впливі на душу учня і поєднує тисячі складових, починаючи з інтонації вчителя, його настрою, манери тримати книгу, не потребує додаткових зусиль, спеціально організованої діяльності. Як зазначає Л.Гурліт, саме мовчазне виховання – найкраще виховання. Правильне виховання повинно бути мовчазним, оскільки розумне не потребує пояснення [3, 54]. Сила ж впливу подібного виховання, коли у кожному, навіть дрібному випадку учень чує відверту душу вчителя, його щирі наміри, залишається не тільки на шкільні роки, а й на усе подальше життя. Тому педагоги Бременської школи вважають зайвими штучно вигадані виховні методи, організацію спеціальної діяльності з морального виховання учнів, розвитку їх серця і душі: вчитель, що бажає навчити власних учнів найголовнішому, повинен у першу чергу працювати над собою, тому що учні охоче і радісно будуть дотримуватися усіх його порад лише у тому випадку, якщо він – добра і чесна людина [6, 82].

Подібний підхід до особистості вчителя знімає питання про авторитет вчителя: отже той, хто турбується про власний авторитет, вже виявляє недостатню впевненість у власних силах. На думку реформаторів, справжній авторитет не боїться критики: наприклад, Г.Шарельман не соромиться визнати, що інколи він, досвічений педагог, не може заспокоїти дітей, не знає, у якому напрямі буде розвиватися урок. З іншого боку, людину повинні більше турбувати інтереси справи, а не власний авторитет: той, хто служить молоді безкорисливо, не розраховуючи на власну вигоду, обов’язково буде мати авторитет. Основою справжнього авторитету вчителя повинен бути його постійний особистий приклад. Саме прикладу вчителя як найефективнішому засобу виховного впливу на учнів приділяють велику увагу педагоги Бременської школи. На думку Л.Гурліта, дитина у перші навчальні роки ставить учителя вище, ніж батьків, що суперечить між сім’єю та школою він вважає згубним як для авторитету сім’ї, так і школи. Поступово вже у середніх класах вчитель втрачає власний авторитет, оскільки, з погляду учня, він, на відміну від військового, політика, мореплавця, займається не справжньою працею, а лише передачею знань, підготовкою інших до життя. Оскільки учень у цей час шукає приклади для подальшого життя за межами школи, вчитель сприймається як людина із скромними життєвими завданнями [3, 59]. Подолання подібного ставлення до вчителя можливе тільки за умови, якщо вчитель насправді стане прикладом для учнів. Тому, на думку Л.Гурліта, вчитель не повинен цілком занурюватися у суто вчительські обов’язки, його завданням є також набуття знань з різних галузей життя, вміння виконувати різні види фізичної роботи. Ідеалом для Л.Гурліта стає сільський вчитель, що зумів стати не тільки найобізнанішою, а й найпотрібнішою та найпрактичнішою людиною у селі [3, 60].

На думку педагога, навчання не є самоцінним заняттям вчителя, воно повинно лише супроводжувати виховання творчих особистостей, здатних до саморозвитку та самовиховання. Для характеристики особи вчителя Л.Гурліт вводить поняття “евфорія”, що розуміється ним як сукупність “доброї самосвідомості, доброї духовної структури та природної інтелігентності душі” [2, 78]. Саме такі цільні особистості здатні виховати молодь, яка ніколи не любила і не буде любити “книжкового крота”. Якщо вчитель зможе надати подібний приклад молоді, не слід турбуватися про додаткові виховні засоби. Абсолютизація ролі особистого прикладу вчителя призводить представників Бременської школи до впевненості у тому, що слово “виховання” можна викреслити, а замість нього поставити слово “приклад” [3, 53].

Складність вчительської праці, величезна кількість вимог щодо особистості вчителя однак не передбачають, що на посаду вчителя підходять ідеальні особи без будь-яких недоліків, - відомо, що таких не існує зовсім. З погляду Г.Шарельмана, повага до власної справи впливає з усвідомлення її користі для усього людства, яка компенсує численні труднощі. Хто навчився миритися з деякими неприємними сторонами вчительської праці, хто визнав їх неминучими, а власну щоденну працю – корисною та необхідною для загального руху людства вперед, той почне поважати та любити власну справу, на яку поверхові люди інколи дивляться із презирством [6, 80]. З іншого боку, справа вчителя передбачає, що вчитель не тільки навчає, а й сам навчається від дітей, отримує величезний потенціал енергії, яка радіє серце, збагачує душу, надає сил для подальших пошуків. Тому тільки разом з учнями вчитель може створити чисту духовну атмосферу, яка є основою виховання у школі і зберігає вплив на людину протягом усього життя.

Розглянута нами педагогічна концепція не тільки містить у собі теоретичні обґрунтування педагогіки співробітництва, ролі особистості вчителя у справі виховання учнів, а й впроваджує їх у практику школи. Отже актуальність “педагогіки особистості” у сучасності полягає у реальному здійсненні гуманістичних ідеалів, до яких прагне школа і суспільство в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гансберг Ф. Педагогика. Призыв к самодеятельности в преподавании./ Пер.с нем. З.Н. Журавской. –2-е изд. – Петроград: Госуд. Изд-во, 1921.– 188с.
2. Гурлитт Л. Проблемы всеобщей единой школы./ Пер.с нем. М.И.Левитиной. – М.: Лит.-издат. Отдел Народ.Комиссариата по Просвещению, 1919.- 116с.
3. Гурлитт Л. О воспитании. – СПб.: Школа и жизнь, 1911. – Кн.1,2. – 173с.
4. Linde E. Personlichkeitspadagogik. – Leipzig. Fr. Brandstetter, 1896.
5. Шарельман Г. Трудова школа/ За ред.С.Пастернака. – К.: Державне видавництво, 1921. – 99с.
6. Шарельман Г. Живая вера в преподавании и беседы о жизни с детьми и юношеством./ Под ред. И.Горбунова- Посадова. – Выпуск С!!!. – М.: Типо- литография т-ва И.Н. Кушнерев и К°, 1914. – 96с. Одержано редакцією 12.09.2002.

УДК: 37. 018. 32

Л.В. ЄРЕМЕНКО

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДАХ

Розбудова національної системи освіти характеризується здійсненням нових підходів до підготовки майбутніх педагогів. На часі перегляд вимог до організації та реалізації реабілітаційно-виховного процесу в інтернатних закладах, пошук шляхів побудови науково обґрунтованої системи педагогічних впливів на соціально дезадаптованих неповнолітніх, спрямованих на профілактику і подолання негативних явищ у розвитку дітей, викорінення антисуспільних установок, шкідливих звичок; перехід до особистісно зорієнтованого виховання, внаслідок чого вихованець набуває змоги стати активним суб’єктом реабілітаційно-виховного процесу; створення сприятливих умов для фізичного, інтелектуального і духовного розвитку дітей; забезпечення їх соціального захисту; засвоєння нових знань, умінь, навичок, звичок.

Майбутній педагог має чітко усвідомлювати, що правильно обрати стратегію і тактику реабілітаційної роботи в інтернатних закладах неможливо, якщо добре не знаєш їх вихованців. Тобто, особлива увага звертається на особливості психічного розвитку дітей, загострення суперечностей їхнього розвитку, відхилення у поведінці. Аналіз контингенту вихованців шкіл-інтернатів свідчить про те, що це здебільшого діти з неблагополучних родин, які повністю або частково втратили свої виховні можливості. Спостерігається поширення такого явища як соціальне сирітство, зумовленого ухиленням батьків від виконання своїх обов’язків щодо неповнолітньої дитини. Основними причинами цього є асоціальна поведінка батьків, алкоголізм, наркоманія. Крім того, з’явилися і нові причини, характерні для періоду проведення у суспільстві реформ, а саме: безробіття, бідність, зростання злочинності, економічна

ЗМІСТ

Передне слово.....	3
Сагач Г.М. Духовні джерела України.....	4
Чикалюк З.О. Духовно-моральний розвиток особистості в позашкільному закладі.....	8
Бричок С.Б. Викладання християнської моралі: екскурс і історію.....	12
Лавренюк В.М., Ціпан Т.С. Громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників в навчально-виховному процесі.....	15
Дем'янюк Т.Д. Інноваційна діяльність педагогів.....	18
Тимошук Н.С. Впровадження активних форм і видів діяльності старшокласників в умовах особистісно зорієнтованого виховання.....	20
Рабченко Т.С. Педагогічні технології управління виховним процесом в сучасній школі.....	26
Безкоровайна О.В. Проблеми виховання учнівської молоді в душі толерантності: інноваційний аспект.....	28
Дем'янюк Т.Д., Кириленко С.В., Камінська Є.І., Гавлітіна Т.М. Положення про українську національну школу-родину.....	31
Страшний В.І. Соціально-педагогічні умови модернізації змісту виховання учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл на родинних традиціях українського народу.....	40
Петренко В.В., Дежнюк Г.С. Впровадження інноваційних форм національно-патріотичного виховання в позаурочній діяльності учнів сучасної школи.....	43
Мельничук Л.С., Байрамова М.Г. Діяльність методичної служби району: інноваційний підхід.....	47
Делідон С.В., Семенчак М.І. Превентивне виховання дітей та юнацтва в сучасній школі.....	49
Єнін В.М., Гордієвич Г.В. Естетичне виховання школярів у системі діяльності Малої академії народних мистецтв та ремесел.....	51
Умурзакова Т.Ф., Умурзаков С.Д. Інноваційна діяльність педагогічного колективу Рівненської державної гуманітарної гімназії.....	54
Гурінчук Л.С., Дем'янюк Т.Д., Мельничук В.Ф. Цільова творча програма превентивного виховання школярів.....	64
Кособуцька Г.П. Сучасна сім'я як основний фактор соціальної реабілітації дітей-інвалідів.....	71
Сойчук Р.Л. Сучасний стан трудового навчання в об'єднаній школі Великобританії.....	75
Середович В.В. Розвиток творчого мислення молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.....	79
Кулакова Л.М. Особливості розвитку творчості у підлітковому віці.....	85
Белова С.А. Концепція вчителя у педагогічній системі представників Бременської школи.....	87
Сременко Л.В. Підготовка майбутніх педагогів до реабілітаційної роботи в інтернатних закладах.....	89
Свириденко С.О. Активні методи навчання і виховання у формуванні здорового способу життя школярів.....	92
Зубілевич М.І. Скаутський рух: специфіка виховного процесу підростаючого покоління.....	98
Коваленко Є.І. Використання спадщини вітчизняних і зарубіжних педагогів у створенні інноваційних виховних технологій.....	99
Дупак Н.В. До питання національного виховання у Німеччині кінця XVIII–початку XIX століття.....	105
Головко М.Б. Проблема виховання духовності особистості в історії педагогічної думки.....	108
Савченко І.Д. Генеза виникнення та формування довіри у дітей.....	112
Курінна С.М. Використання народних сміхових традицій у вихованні почуття гумору дошкільників.....	116
Кривошея Н.Б., Кривошея Д.В. Початкове економічне виховання старших дошкільників засобами дитячої літератури.....	121
Захарова Н.М. Система пізнавальних завдань як основа формування операційних знань молодших школярів.....	125
Гоголь Н.В. Розвиток мовлення школярів в системі початкової літературної освіти.....	127
Процюк В.М. Використання потенціалу української народної музичної творчості у морально-естетичному вихованні школярів.....	132
Одерій Л.С., Роздимаха А.І. Розвиток естетичного ставлення до оточуючого – засіб оновлення системи естетичного виховання дітей.....	134
Дятленко Т.І. Естетичне виховання старшокласників засобами літературного пейзажу.....	138
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем'яненко І.О., Федорова І.Л. Готовність випускників Рівненського державного гуманітарного університету до професійної діяльності.....	141
Буцяк В.І. Фортепіанна підготовка студентів вищих педагогічних закладів на основі історико - стильового підходу.....	151
Маковська О.О. Проблема наступності в системі школа – вуз у вітчизняній педагогіці.....	153
Михальська В.Р. Управлінський аспект професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.....	156
Сингаївський Д.В. Художнє конструювання – важливий етап підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін до творчої праці.....	158
Цюлюпа С. Д. Вільний час студентів як соціально-педагогічна проблема.....	162
Михайліченко І.В. Фізичне виховання працівників органів внутрішніх справ у контексті формування їхньої професійної культури.....	167
Відомості про авторів.....	172

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

**Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 24

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Дем'янюк Т.Д.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.09.2002 р. Підписано до друку 29.11.2002 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 24,8. Обл. вид. арк. 25,66. Замовлення № 16/1 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 176 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20